

АНОТАЦІЯ

Буга А. Ю. Методика розслідування злочинів, пов'язаних з незаконним обігом лікарських засобів. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – «Право». – Національний університет «Одеська юридична академія», Одеса, 2020.

Дисертація є самостійною завершеною науковою працею, у якій вперше розроблено методику розслідування злочинів, пов'язаних з незаконним обігом лікарських засобів. У результаті вирішення завдань, поставлених у дисертації, вперше розроблено криміналістичну класифікацію злочинів, пов'язаних з незаконним обігом лікарських засобів. Так, у дисертаційному дослідженні вперше розроблено детальну класифікацію досліджуваних кримінальних правопорушень за способом їх вчинення, зокрема: а) за формою злочинної діяльності; б) за критерієм використання знарядь та засобів; в) за способом фальсифікації лікарських засобів; г) за способом розповсюдження лікарських засобів, які стали предметом незаконного обігу; д) за легальністю інфраструктури в межах якої вчинялися злочини, пов'язані з незаконним обігом лікарських засобів; е) за фактом здійснення приховування; є) за складністю дій, які відносяться до способу приховування злочинного діяння. Крім того, у дисертації вперше класифіковано вказані злочини за предметом злочинного посягання та обстановкою вчинення. Під час класифікації злочинів за обстановкою вчинення обрано такі класифікаційні критерії: а) локалізація злочинних дій; б) масштабність злочинної діяльності; в) обстановка місця безпосереднього вчинення злочинів, пов'язаних з незаконним обігом лікарських засобів; г) термін незаконного обігу. Також у дослідженні вперше розроблено криміналістичну класифікацію таких злочинів у залежності від особи злочинця та особи потерпілого.

У дисертації вперше надано криміналістичну характеристику злочинів, пов'язаних із незаконним обігом лікарських засобів. Так, за результатами аналізу судової практики та контент-аналізу виокремлено такі способи підготовки

злочинів, які вчиняються у вигляді виробництва, виготовлення, придбання, перевезення, пересилання, зберігання з метою збуту або збут отруйних, сильнодіючих, фальсифікованих лікарських засобів: *по-перше*, розробку злочинних схем, які забезпечують невразливість злочинної діяльності; *по-друге*, вибір виду та найменування лікарського засобу; *по-третьє*, вивчення кон'юнктури ринку лікарських засобів; *по-четверте*, пошук матеріальних, технічних і документальних засобів для вчинення злочину; *по-п'яте*, налагодження необхідних контактів з метою реалізації продукції; *по-шосте*, вибір місця, будівель і споруд для виробництва, зберігання вироблених чи придбаних отруйних, сильнодіючих, фальсифікованих лікарських засобів; *по-сьоме*, вибір місця і осіб для збуту продукції; *по-восьме*, визначення джерел і каналів отримання сировини; *по-дев'яте*, підбір персоналу для виробництва і збуту лікарських засобів; *по-десяте*, підбір співучасників і розподіл ролей між ними; *по-одинадцять*, розробка способів приховування злочинної діяльності; *по-дванадцять*, пошук і переобладнання транспортних засобів для транспортування як сировини так і готової продукції. Визначено такі способи підготовки до вчинення контрабанди фальсифікованих лікарських засобів: *по-перше*, налагодження тісних контактів між учасниками злочину, в тому числі з продавцями фальсифікованих лікарських засобів; *по-друге*, вивчення та оцінка можливостей переміщення фальсифікованих лікарських засобів з приховуванням від митного контролю або повз митний контроль; *по-третьє*, аналіз митного законодавства, вивчення порядку проведення прикордонного та митного контролю; *по-четверте*, пристосування прихованих місць у транспортних засобах і перевірка можливості їх використання з метою здійснення контрабанди; *по-п'яте*, налагодження корумпованих зав'язків з працівниками митниці та прикордонної служби тощо.

Також у дисертації вперше систематизовано систему обставин, які підлягають встановленню під час розслідування злочинів цієї категорії, зокрема: а) обставини пов'язані із способом вчинення злочину; б) обставини, пов'язані із предметом злочинного посягання; в) обставини, що пов'язані із обстановкою вчинення злочину; г) обставини, пов'язані з особою злочинця; д) обставини щодо

наслідків, які настали у результаті такої злочинної діяльності; е) обставини, які впливають на ступінь тяжкості кримінального правопорушення та обставини, які є підставою звільнення від кримінальної відповідальності.

Крім того, у дисертації вперше виокремлено типові слідчі ситуації початкового етапу розслідування та визначено систему завдань для кожної із таких ситуацій. Так, виокремлено та охарактеризовано такі слідчі ситуації: по-перше, наявна інформація щодо події, яка може містити ознаки кримінального правопорушення та відома інформація щодо особи до неї причетної; по-друге, виявлено ознаки конкретного злочину та встановлені посадові особи, які згідно функціональних обов'язків можуть бути суб'єктами такого злочину; по-третє, виявлено злочин пов'язаний із незаконним обігом лікарських засобів, вчинення якого можливе спеціальним суб'єктом; по-четверте, встановлено подію з ознаками злочину, але відсутні дані щодо осіб, причетних до злочинної діяльності. Визначено та охарактеризовано систему завдань для кожної із наведених ситуацій, а також запропоновано алгоритми їх розв'язання.

У дисертаційному дослідженні удосконалено положення щодо організації взаємодії слідчого з іншими суб'єктами під час розслідування. Так, у дослідженні виокремлено такі форми взаємодії: проведення спільного аналізу стану, структури злочинності, причин і умов, що сприяють її вчиненню, прогнозування тенденцій поширення злочинності в сфері незаконного обігу лікарських засобів; обмін оперативною інформацією, що становить інтерес для боротьби з вказаними злочинами; розроблення й реалізація спільних програм, планів боротьби з злочинністю в сфері незаконного обігу лікарських засобів; створення робочих груп для підготовки законопроектів, пропозицій про зміни й доповнення до законодавства; проведення узгоджених оперативно-розшукових, профілактичних та інших заходів; створення спільних банків даних про осіб, причетних до вчинення злочинів пов'язаних з незаконним обігом лікарських засобів; підготовка й проведення спільних колегій, нарад, семінарів з питань вдосконалення взаємодії; розроблення навчальних програм та проведення занять у системі професійної підготовки; удосконалення міжнародного співробітництва у сфері боротьби з

злочинністю, пов'язаною з незаконним обігом лікарських засобів; інформування громадськості про результати діяльності в боротьбі з злочинністю, пов'язаною з незаконним обігом лікарських засобів.

З метою удосконалення взаємодії запропоновано створити міжвідомчу базу даних, яка адмініструється Міністерством охорони здоров'я України, з можливістю внесення інформації іншими авторизованими користувачами (правоохоронними органами; митними органами та ін.). У каталогах повинна міститися інформація відносно лікарських засобів їх доклінічного вивчення, клінічних випробувань: реєстраційні матеріали; фото зразків оригінальних препаратів та їх упаковок; основні засоби захисту від фальсифікації, які застосовуються виробниками; серії зареєстрованих та дозволених до реалізації на території України лікарських засобів; перелік лікарських засобів, обіг яких тимчасово заборонений; дані відносно лікарських засобів, які стали предметом злочинних посягань та ін. База даних може синхронізуватися з іншими додатками та програмами, наприклад, при скануванні штрих-коду лікарського засобу при відпуску в аптеці споживачам чи при прийомі лікарських засобів для реалізації в аптечних закладах автоматично перевіряється інформація стосовного нього – чи не заборонений обіг відповідного лікарського засобу, чи не був відповідний лікарський засіб предметом злочинних посягань (фальсифікації, контрабанди, незаконного виробництва чи виготовлення, порушення встановленого порядку державної реєстрації та ін.); дистриб'ютори при здійсненні оптової торгівлі; також прикордонні та митні органи можуть використовувати інформацію з бази даних при здійсненні прикордонного контролю чи митних оформлень, коли є потреба в інформації відносно лікарських засобів, наприклад, з допомогою спеціально розробленої програми чи мобільних додатків сканувати штрих-коди при здійсненні зазначених процедур.

Також у роботі удосконалено організаційно-тактичні особливості проведення слідчих (розшукових) дій щодо злочинів цієї категорії, зокрема конкретизовано об'єкти огляду під час розслідування злочинів цієї категорії, охарактеризовано особливості огляду фальсифікованих лікарських засобів, їх вилучення та зберігання із метою подальшого використання як доказів у

кримінальному провадженні, виокремлено особливості огляду документів, які використовуються під час вчинення злочинів цієї категорії із акцентуванням уваги на виявлення фактів інтелектуальної підробки таких документів. Крім того, у дисертації визначено, що місцями проведення обшуку при розслідуванні злочинів, пов'язаних з незаконним обігом лікарських засобів, можуть бути: місця проживання осіб, причетних до здійснення будь-яких з дій, які структурно входять у зміст поняття «незаконний обіг лікарських засобів»; квартири, приватні домоволодіння, гаражі, побутові приміщення, які використовуються виключно для злочинної діяльності та не є місцем проживання; місця роботи осіб причетних до вчинення злочинних діянь; окремо взятий цех чи службове приміщення легально існуючих фармацевтичних організацій, які використовуються для незаконного виготовлення отруйних чи сильнодіючих лікарських засобів, фальсифікованих лікарських засобів, інших незаконних дій з лікарськими засобами; інші місця регулярного перебування осіб причетних до вчинення злочинних діянь; місця проживання родичів або близьких осіб співучасників злочинної групи; приміщення аптечних установ, медичних закладів, які являлися місцем збуту; приміщення друкарень та інших місць, які являлися місцем виготовлення упаковок, інструкцій для фальсифікованих препаратів, або інших супутніх матеріалів.

Обґрунтовано, що найтипівішими об'єктами пошуку в досліджуваній категорії проваджень є: фальсифіковані лікарські засоби, отруйні чи сильнодіючі лікарські засоби; гроші та цінності, отримані внаслідок вчинення злочинних діянь; обладнання, сировина, посуд чи інші предмети, які використовувалися для незаконного виробництва, виготовлення отруйних чи сильнодіючих, фальсифікованих лікарських засобів, зокрема ті, на яких залишилися їх сліди; пристосування для фасування лікарських засобів; рідини, порошки, таблетки, ампули, флакони, активні фармацевтичні інгредієнти та ін. хімічні речовини; технологічна документація, яка могла б використовуватися в процесі виробництва, виготовлення отруйних чи сильнодіючих, фальсифікованих лікарських засобів; документи, що свідчать про джерела придбання сировини, інших хімічних речовин, активні фармацевтичні інгредієнти, (конверти, бандеролі, посилки з інформацією

про дату поштової реєстрації відправлень, адресу та контактні дані відправника й одержувача; медична документація, чеки аптек та магазинів, квитанції про відправку грошей, товарно-транспортні накладні поштових перевізників; квитки на міські та міжміські засоби транспорту, квитанції про сплату послуг в інших містах; нотатки з інформацією про постачальників, співучасників, клієнтів); договори: оренди, купівлі-продажу нерухомого майна та земельних ділянок, інші документи, що містять відомості про місця ймовірного розміщення потужностей для незаконного виробництва, виготовлення, зберігання отруйних чи сильнодіючих, фальсифікованих лікарських засобів; комп'ютерна техніка та електронно-цифрові прилади з функцією пам'яті (телефонні апарати, смартфони, планшети тощо), що мають властивість зберігати в електронній пам'яті інформацію особистого характеру, що вводиться власником, а також відомості щодо обставин їх експлуатації; SIM картки; носії інформації (карти пам'яті, переносні жорсткі диски); цифрові реєстратори мови, камери відеоспостереження (web-камери); системи IP- та Інтернет-телефонії тощо; повідомлення електронної пошти, соціальних мереж, розміщені на них листи, аудіо та відеофайли, фотографії, що містять інформацію про: злочинну діяльність особи та його співучасників, місця та процес виробництва, виготовлення лікарських засобів, збуту, ймовірного схову, підтверджують знайомства та зв'язки організатора та учасників групи, надають об'єктивну інформацію про зовнішність злочинців тощо; легкові та вантажні транспортні засоби, які могли використовувалися при вчиненні злочинів.

Також у роботі удосконалено положення щодо використання спеціальних знань під час розслідування злочинів, пов'язаних з незаконним обігом лікарських засобів у частині конкретизації переліку експертиз та питань, які виносяться на дослідження експертам.

Ключові слова: розслідування злочинів, криміналістична класифікація, фальсифіковані лікарські засоби; слідча ситуація; слідчі (розшукові) дії; спеціальні знання.

SUMMARY

Buga A. Methods of investigation of crimes associated with drug trafficking. – Qualifying scientific work on the rights of the manuscript. Dissertation for the degree of Doctor of Philosophy in specialty 081 – Law. National University «Odessa Law Academy», Odessa, 2020.

The dissertation is an independent completed scientific work, which for the first time developed a method of investigating crimes related to drug trafficking. As a result of solving the tasks set in the dissertation, for the first time a forensic classification of crimes related to drug trafficking was developed. Thus, in the dissertation research for the first time a detailed classification of the investigated criminal offenses according to the method of their commission was developed, in particular: a) according to the form of criminal activity; b) according to the criterion of use of tools and means; c) by the method of falsification of medicines; d) by the method of distribution of medicinal products that have become the subject of illicit circulation; e) the legality of the infrastructure within which crimes related to the illicit trafficking of medicines were committed; f) upon concealment; g) the complexity of actions that relate to the method of concealing a criminal act. In addition, the dissertation for the first time classifies these crimes on the subject of criminal encroachment and the circumstances of the commission. During the classification of crimes according to the circumstances of the crime, the following classification criteria were chosen: a) localization of criminal acts; b) the scale of criminal activity; c) the situation at the place of direct commission of crimes related to the illicit trafficking of medicines; d) the term of illicit trafficking. Also, the study for the first time developed a forensic classification of such crimes depending on the identity of the offender and the victim.

For the first time, the dissertation provides a forensic description of crimes related to drug trafficking. Thus, the results of the analysis of judicial practice and content analysis identified the following methods of preparation of crimes committed in the form of production, manufacture, acquisition, transportation, shipment, storage for sale or sale of toxic, potent, counterfeit drugs: first, the development of criminal schemes that ensure

the invulnerability of criminal activity; secondly, the choice of type and name of the drug; third, the study of the market situation for medicines; fourth, the search for material, technical and documentary means to commit a crime; fifth, establishing the necessary contacts in order to sell products; sixth, the choice of location, buildings and structures for the production, storage of manufactured or purchased toxic, potent, counterfeit drugs; seventh, the choice of place and persons for the sale of products; eighth, the definition of sources and channels for obtaining raw materials; ninth, the selection of personnel for the production and sale of medicines; tenth, the selection of participants and the distribution of roles between them; eleventh, the development of ways to conceal criminal activity; twelfth, search and re-equipment of vehicles for transportation of both raw materials and finished products. The following methods of preparation for the smuggling of counterfeit medicines have been identified: first, the establishment of close contacts between the participants in the crime, including with sellers of counterfeit medicines; secondly, study and assessment of the possibilities of movement of counterfeit medicines with concealment from customs control or beyond customs control; thirdly, analysis of customs legislation, study of the procedure for border and customs control; fourth, adaptation of hidden places in vehicles and verification of the possibility of their use for the purpose of smuggling; fifth, establishing corrupt connections with customs and border guards, and so on.

Also, for the first time, the dissertation systematizes the system of circumstances to be established during the investigation of crimes of this category, in particular: a) circumstances related to the manner of committing the crime; b) circumstances related to the subject of the criminal encroachment; c) circumstances related to the circumstances of the crime; d) circumstances related to the identity of the offender; e) the circumstances of the consequences resulting from such criminal activity; f) circumstances that affect the severity of the criminal offense and the circumstances that are the basis for exemption from criminal liability.

In addition, for the first time, the dissertation identifies typical investigative situations of the initial stage of the investigation and defines a system of tasks for each of these situations. Thus, the following investigative situations are singled out and

characterized: first, available information about the event, which may contain signs of a criminal offense and known information about the person involved in it; secondly, the signs of a specific crime are identified and officials are identified who, according to their functional responsibilities, may be the subjects of such a crime; thirdly, a crime related to the illicit trafficking of medicines, the commission of which is possible by a special entity; fourth, an event with signs of a crime has been established, but there are no data on persons involved in criminal activity. The system of tasks for each of the given situations is defined and characterized, and also algorithms of their decision are offered.

The dissertation research improved the provisions on the organization of the investigator's interaction with other subjects during the investigation. Thus, the study identified the following forms of interaction: a joint analysis of the state, structure of crime, causes and conditions that contribute to its commission, forecasting trends in crime in the field of drug trafficking; exchange of operational information of interest for combating these crimes; development and implementation of joint programs, plans to combat crime in the field of drug trafficking; creation of working groups for preparation of bills, proposals on changes and additions to the legislation; carrying out coordinated operative-search, preventive and other measures; creation of joint data banks on persons involved in the commission of crimes related to the illicit trafficking of medicines; preparation and holding of joint boards, meetings, seminars on improving cooperation; development of educational programs and conducting classes in the system of professional training; improving international cooperation in the fight against drug-related crime; informing the public about the results of activities in the fight against crime related to drug trafficking.

In order to improve the interaction, it is proposed to create an interdepartmental database, which is administered by the Ministry of Health of Ukraine, with the possibility of entering information by other authorized users (law enforcement agencies, customs authorities, etc.). The catalogs should contain information on drugs for their preclinical study, clinical trials: registration materials; photos of samples of original drugs and their packaging; basic means of protection against counterfeiting used by manufacturers; a series of drugs registered and permitted for sale on the territory of Ukraine; the list of

medicines, the circulation of which is temporarily prohibited; data on drugs that have become the subject of criminal encroachments, etc. The database can be synchronized with other applications and programs, for example, when scanning the barcode of a drug when dispensed in a pharmacy to consumers or when receiving drugs for sale in pharmacies, the information about it is automatically checked - whether the circulation of the drug is prohibited or not. the relevant medicinal product was the subject of criminal encroachments (falsification, smuggling, illegal production or manufacture, violation of the established procedure for state registration, etc.); distributors in the wholesale trade; also border and customs authorities can use information from the database when carrying out border control or customs clearance, when there is a need for information about medicines, for example, using a specially designed program or mobile applications to scan barcodes in carrying out these procedures.

The paper also improves the organizational and tactical features of investigative (search) actions for crimes of this category, in particular, specifies the objects of inspection during the investigation of crimes of this category, describes the features of inspection of counterfeit drugs, their seizure and storage for further use as evidence. criminal proceedings, highlights the features of the review of documents used in the commission of crimes of this category with an emphasis on identifying the facts of intellectual forgery of such documents. In addition, the dissertation defines that the places of search in the investigation of crimes related to drug trafficking may be: the place of residence of persons involved in any of the actions that are structurally included in the concept of "drug trafficking funds "; apartments, private households, garages, living quarters, which are used exclusively for criminal activity and are not a place of residence; places of work of persons involved in the commission of criminal acts; a separate shop or office of legally existing pharmaceutical organizations, which are used for illegal production of poisonous or potent drugs, counterfeit medicines, other illegal actions with medicines; other places of regular stay of persons involved in the commission of criminal acts; places of residence of relatives or close persons of accomplices of a criminal group; premises of pharmacies, medical institutions, which were the place of sale; premises of printing houses and other places that were the place of production of packaging,

instructions for counterfeit drugs, or other related materials.

It is substantiated that the most typical objects of search in the studied category of proceedings are: counterfeit medicines, poisonous or potent medicines; money and valuables received as a result of committing criminal acts; equipment, raw materials, utensils or other items used for the illegal production, manufacture of poisonous or potent, falsified medicines, including those on which their traces have remained; devices for packaging of medicines; liquids, powders, tablets, ampoules, vials, active pharmaceutical ingredients, etc. chemical substances; technological documentation that could be used in the process of production, manufacture of poisonous or potent, counterfeit drugs; documents certifying the sources of purchase of raw materials, other chemicals, active pharmaceutical ingredients (envelopes, parcels, parcels with information about the date of postal registration of items, address and contact details of the sender and recipient; medical records, checks of pharmacies and stores, receipts) money, consignment notes of postal carriers; tickets for city and intercity means of transport, receipts for payment of services in other cities; notes with information about suppliers, partners, customers); agreements: lease, purchase and sale of real estate and land plots, other documents containing information on the places of probable placement of facilities for illegal production, manufacture, storage of poisonous or potent, counterfeit medicines; computer equipment and electronic-digital devices with memory function (telephones, smartphones, tablets, etc.), which have the ability to store in electronic memory personal information entered by the owner, as well as information about the circumstances of their operation; SIM card; storage media (memory cards, portable hard drives); digital speech recorders, video surveillance cameras (web-cameras); IP and Internet telephony systems, etc .; e-mails, social networks, letters posted on them, audio and video files, photos containing information about: criminal activity of a person and his accomplices, place and process of production, manufacture of medicines, sales, probable storage, confirm acquaintances and connections organizer and members of the group, provide objective information about the appearance of criminals, etc .; cars and trucks that could be used in committing crimes.

The paper also improves the provisions on the use of specialized knowledge in the

investigation of crimes related to the illicit trafficking of medicines in terms of specifying the list of examinations and issues submitted for examination by experts.

Key words: crime investigation, forensic classification, counterfeit medicines; investigative situation; investigative (search) actions; expertise.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА

Наукові праці, в яких опубліковано основні наукові результати дисертації:

1. Буга А.Ю. Криміналістична класифікація злочинів, пов'язаних з незаконним обігом лікарських засобів. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2019. Випуск 2(27). Том 2. С. 77-83.

2. Буга А.Ю. Особа злочинця в структурі криміналістичної характеристики злочинів, пов'язаних з незаконним обігом лікарських засобів. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 2. Том 2. С. 55-59.

3. Buga A.U. The Method of Crimes Related to Drug Trafficking as an Element of Forensic Characterization. *European Reforms Bulletin*. 2020. No. 2. P. 2-7.

4. Буга А.Ю. Окремі аспекти історико-правового розвитку обігу фальсифікованих лікарських засобів крізь призму становлення фармацевтичної індустрії. *ScienceRise: Juridical Science*. 2020. № 2 (12). С. 42-48.

Наукові публікації, що засвідчують апробацію матеріалів дисертації та додатково відображають її наукові результати:

5. Буга А.Ю. Обставини, що підлягають встановленню при розслідуванні злочинів, пов'язаних з незаконним обігом лікарських засобів. *Сучасний стан і перспективи розвитку держави і права: матеріали міжнародної науково-практичної конференції*. (м. Львів, 14-15 червня 2019 року). Львів: Західноукраїнська організація «Центр правничих ініціатив», 2019. С. 92-94.

6. Буга А.Ю. Слідчі ситуації при розслідуванні злочинів, пов'язаних з незаконним обігом лікарських засобів. *Вплив юридичної науки на розвиток міжнародного та національного законодавства: матеріали міжнародної науково-*

практичної конференції. (м. Харків, 14-15 лютого 2020 року). Харків: ГО «Асоціація аспірантів-юристів», 2020. С. 26-29.

7. Буга А.Ю. Визначення предмету посягання злочинів, пов'язаних з незаконним обігом лікарських засобів. *Інформаційне забезпечення розслідування злочинів*: матеріали VIII Міжнародного круглого столу (м. Одеса, 5 червня 2020 р.). Одеса, 2020. С. 174-177.